

's-Gravenhage, 25 april 1995

Het verzoek om advies van de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij d.d. 20 maart 1995, kenmerk J. 953522, met betrekking tot het ontwerp-Besluit aanwijzing voor produktie te houden dieren.

Naar aanleiding van het bovengenoemde verzoek kan de Raad voor dierenaangelegenheden U het volgende unanieme advies aanbieden.

Het concept-Besluit regelt de aanwijzing van diersoorten en -categorieën die in Nederland voor produktie mogen worden gehouden. Dieren die niet worden aangewezen mogen niet voor produktiedoeleinden worden gehouden. Als criterium voor de aanwijzing is gehanteerd of de betreffende diersoorten en -categorieën in de praktijk zonder onaanvaardbare welzijnsproblemen voor produktiedoeleinden kunnen worden gehouden. In voorkomend geval is daarbij een afweging gemaakt of bij geconstateerde welzijnsproblemen het houden van een diersoort toch toegestaan kan worden. Bij deze afweging spelen naast het dierenwelzijn ook anderssoortige belangen een rol, zoals bijvoorbeeld het economische belang van de houder en de maatschappelijke aanvaardbaarheid van het doel waartoe de dieren worden gehouden. Om praktische redenen zijn alleen diersoorten op de lijst opgenomen, die nu reeds voor produktie in Nederland worden gehouden.

In de toelichting op het concept-Besluit wordt nader ingegaan op het begrip "houden met het oogmerk van produktie". Kort samengevat omvat dit het houden van dieren voor de produktie van allerlei dierlijke produkten, zoals bijvoorbeeld melk, vlees, eieren, honing, bloed, wol, veren en huiden, alsmede het houden van dieren die - al dan niet levend - dienen als voedseldier voor de mens en voor andere dieren. Onstoffelijke zaken, zoals arbeid, dierenliefde, kennis, gezelschap, enzovoorts, worden in de zin van deze regeling niet als produkt gezien.

De Raad kan met de hierboven geschetste uitgangspunten instemmen. In dat kader kan de Raad ook instemmen met het niet opnemen van hazen en vossen op de lijst van aangewezen soorten. De Raad wenst echter bij de verdere uitwerking een aantal kanttekeningen te plaatsen.

Allereerst zou de Raad in de toelichting op het Besluit, naast een beschrijving van de wijze waarop de lijst van te houden diersoorten kan worden uitgebreid, aangegeven willen zien hoe nu opgenomen diersoorten desgewenst weer van de lijst kunnen worden geschrapt. Anders zou ten onrechte de indruk kunnen worden gewekt dat diersoorten niet meer van de lijst zouden kunnen worden geschrapt. Naar de mening van de Raad dient deze mogelijkheid nadruk-

kelijk te worden opgehouden. Gezien onze ontbrekende danwel onvolledige kennis omtrent welzijnsproblemen bij het houden van een groot aantal op de lijst voorkomende diersoorten, kan niet a priori worden uitgesloten dat alsnog zou blijken dat het houden van bepaalde soorten dieren onder praktijkomstandigheden tot onaanvaardbare welzijnsproblemen leidt. De Raad adviseert dan ook om er in de toelichting met nadruk op te wijzen dat, wanneer bepaalde diersoorten vanwege gebleken welzijnsproblemen alsnog van de lijst van te houden diersoorten worden geschrapt, dit voor de betrokken houders nooit een grond kan zijn om enigerlei vorm van schade te claimen, bijvoorbeeld wegens gepleegde investeringen. Voor de houders van bovenbedoelde diersoorten moet het risico duidelijk zijn, dat bij het constateren van onaanvaardbare welzijnsproblemen het houden alsnog zal worden verboden.

Ten tweede wil de Raad met nadruk wijzen op de problematiek rondom kruisingen en hybriden. Het concept-Besluit lijkt het houden van kruisingen tussen toegelaten (onder)soorten - met uitzondering van kruisingen tussen ezel en paard - niet toe te staan. De Raad wijst erop dat in Nederland ook kruisingen tussen andere toegelaten (onder)soorten voor produktie worden gehouden.

Aangezien het huisvarken (*Sus scrofa f. domesticus*) in het verleden, tot op de dag van vandaag, vele malen is ingekruist met verschillende andere ondersoorten, zoals *Sus scrofa f. chirodonta*, adviseert de Raad om bij het varken de soort (*Sus scrofa*) in plaats van de verschillende ondersoorten aan te wijzen. Kruisingsprodukten tussen verschillende ondersoorten zijn daarmee vanzelf aangewezen als voor produktie te houden dieren.

Ook kruisingen tussen de verschillende ondersoorten van de struisvogel, met name de Saharastruisvogel en de Kaapse struisvogel (*Struthio c. camelus* x *Struthio c. australis*) en de Pekingeeend en de Barbarijse eend (*Anas platyrhynchos* x *Cairina moschata*) komen veelvuldig voor. Deze kruisingen worden ook in Nederland gehouden.

Ook worden in de praktijk mogelijk kruisingen en hybriden gehouden waarbij toegelaten soorten zijn ingekruist met niet-toegelaten soorten.

De Raad adviseert om deze kruisingen en hybriden, wanneer ze in de praktijk zonder onaanvaardbare welzijnsproblemen kunnen worden gehouden, toe te laten. In bovengenoemde gevallen gaat het soms om commerciële foklijnen. De Raad adviseert om deze problematiek zorgvuldig te inventariseren, alvorens het Besluit zijn definitieve vorm krijgt. Overigens laten bovenstaande opmerkingen over de kruisingsproblematiek onverlet hetgeen hieronder over het houden van het wilde zwijn (*Sus scrofa f. scrofa*), struisvogelachtigen en de Barbarijse eend (*Cairina moschata*) wordt gezegd.

Een derde algemene opmerking betreft de aangewezen lagere diersoorten, dat wil zeggen diersoorten die niet behoren tot de zoogdieren, vogels en vissen. Enerzijds betwijfelt de Raad of alle in het concept-Besluit aangewezen soorten wel in Nederland worden gehouden. De Raad beveelt aan om dit zorgvuldig na te gaan en adviseert om niet in Nederland voor produktie gehouden soorten van de lijst te schrappen. Anderzijds stelt de Raad vast dat een grote groep momenteel in Nederland voor produktie gehouden lagere diersoorten in het concept-Besluit ontbreekt. Het betreft hier diersoorten die worden gehouden als voedseldieren voor gezelschapsdieren, zoals reptielen, amfibieën en vogels. Door een terzake deskundig lid van de Afdeling welzijn van de Raad is hiervan een lijst opgesteld, die U als bijlage bij dit advies aantreft. Op sommige plaatsen overlapt deze enigszins met de lijst uit het concept-Besluit. Het verschil daarbij is dat de bijlage bij dit advies is uitgewerkt tot op het

soortniveau, terwijl de lijst uit het concept-Besluit op een aantal punten niet verder is uitgewerkt dan het geslachtsniveau. Mocht overigens in de toekomst worden overgegaan tot een inperking van het aantal predatoren dat als gezelschapsdier mag worden gehouden, dan zou dit ook moeten leiden tot een corresponderende aanpassing van de lijst met prooidieren. Op dit punt wil de Raad er tevens op wijzen dat de bijlage bij het concept-Besluit een aantal taxonomische fouten bevat. De Raad beveelt aan om de bijlage bij het concept-Besluit, alvorens deze zijn definitieve vorm krijgt, voor te leggen aan ter zake deskundige taxonomen.

Een vierde punt waarover de Raad een opmerking van algemene aard wenst te maken is het houden van struisvogelachtigen. Het betreft hier een nieuwe bedrijfstak, die mogelijk aan het begin van een periode van snelle groei staat. De Raad is van mening dat, alvorens het houden van struisvogelachtigen definitief wordt toegestaan, eerst minimumnormen voor het houden van deze dieren, inclusief transport, slachten, enzovoorts, dienen te worden opgesteld. Hiermee kan worden voorkomen dat welzijnsproblemen zich onder Nederlandse praktijkomstandigheden tot een onaanvaardbaar niveau gaan ontwikkelen, terwijl dit door tijdig minimumnormen vast te stellen valt te voorkomen. De Raad adviseert derhalve om de struisvogelachtigen vooralsnog van de lijst van aangewezen soorten te schrappen. De Raad adviseert eveneens om zo snel mogelijk te beginnen met het ontwikkelen van minimumnormen voor het houden van struisvogelachtigen. Zodra deze zijn vastgesteld kunnen de struisvogelachtigen door middel van een wijziging van de AMvB aan de lijst van aangewezen soorten worden toegevoegd.

Voor de bestaande houders van struisvogelachtigen betekent dit dat ze vooralsnog onder de werking van artikel 4 van het Besluit komen te vallen. Dit betekent dat ze - in theorie - na een overgangstermijn van tien jaar hun bedrijf dienen te beëindigen. In de praktijk moet het echter mogelijk zijn binnen 1 à 2 jaar minimumnormen op te stellen, waarna struisvogelachtigen aan de lijst van toegelaten soorten kunnen worden toegevoegd. Bestaande bedrijven mogen, conform artikel 4 van het onderhavige Besluit, tijdens deze "stand-still" periode wel uitbreiden. Nieuwe bedrijven mogen vanaf het moment van inwerkingtreden van het onderhavige Besluit, totdat struisvogelachtigen aan de lijst met aangewezen soorten zijn toegevoegd, niet worden begonnen. Overigens interpreteert de Raad het begrip 'minimumnormen' hierbij in brede zin, zoals onder andere verwoord in de brief van de Directeur Milieu, Kwaliteit en Gezondheid d.d. 2 maart 1995, kenmerk MKG.95/1085/HKW.

Als laatste punt van algemene aard wil de Raad het houden voor de produktie van niet-gedomesticeerde diersoorten aansnijden. Het betreft hier onder andere wilde zwijnen, fazanten en patrijzen. De eigenschappen van deze diersoorten maken dat het houden ervan veelal niet zonder welzijnsproblemen kan plaatsvinden, tenzij bijzondere zorg wordt besteed aan de wijze van houden en de verzorging. Zelfs dan kunnen bepaalde welzijnsproblemen blijven bestaan. In Nederland gaat het doorgaans om zeer kleine takken met één tot tien houders. De Raad is van mening dat vergroting van de welzijnsproblemen bij het houden van wilde diersoorten, bijvoorbeeld door intensivering, dient te worden voorkomen. De Raad adviseert daarom ook voor deze takken minimumnormen te laten opstellen. Hieraan wordt voor een aantal van deze diersoorten in het kader van de Raad van Europa momenteel gewerkt. Aan de betreffende houders zou, alvorens de lijst met aangewezen soorten zijn definitieve vorm krijgt, de vraag moeten worden voorgelegd of zij bereid zijn mee te werken aan het opstellen van minimumnormen en bereid zijn hun bedrijfsvoering daaraan aan te passen. De Raad adviseert om, wanneer dat tot problemen aanleiding geeft, deze soorten vooralsnog niet op te nemen in de lijst van in het Besluit aangewezen soorten.

Hieronder wil de Raad nog een aantal opmerkingen maken van meer specifieke aard, die uitsluitend betrekking hebben op de verschillende klassen dieren.

Zoogdieren

In Nederland worden de gerbil (*Meriones unguiculatus*) en de goudhamster (*Mesocricetus auratus*), behalve als gezelschapsdier, ook gehouden als voedseldier voor gezelschapsdieren, zoals slangen. Deze soorten zouden daarom, bij toepassing van de elders gebruikte criteria, aan de lijst van voor produktie te houden dieren moeten worden toegevoegd.

Enkele leden blijven van mening dat nertsen van de lijst met aangewezen dieren dienen te worden geschrapt vanwege het doel waarvoor deze dieren worden gehouden en de geconstateerde welzijnsproblemen.

Vogels

Onverminderd de hierboven gemaakte algemene opmerkingen met betrekking tot het houden van struisvogelachtigen en de kruisingsproblematiek, adviseert de Raad om zorgvuldig na te gaan of andere dan de genoemde struisvogelachtigen niet ook als produktiedieren in Nederland worden gehouden. Het gaat daarbij met name om de volgende (onder)soorten: *Struthio c. massaicus* (Massai struisvogel), *Struthio c. molybdophanes* (Somalische struisvogel), *Rhea a. americana* (nandoe), *Rhea pennata* (Darwins rhea) en casuarissen.

De Raad adviseert om de Barbarijse ofwel muskuseend (*Cairina moschata*) aan de lijst met aangewezen dieren toe te voegen, indien deze in de praktijk zonder onaanvaardbare welzijnsproblemen voor produktie kan worden gehouden. Deze soort wordt momenteel op kleine schaal in Nederland gehouden. Mogelijk worden in Nederland eveneens kruisingen tussen de Barbarijse eend en de Pekingseend gehouden; elders in Europa is dit een gebruikelijk produktiedier. De Raad wil hierbij wel opmerken dat het niet onmogelijk is dat de aard en omvang van de welzijnsproblemen bij het houden van Barbarijse eenden verschilt van die van de Pekingseend. De Raad adviseert dan ook zonedig aanvullende eisen te stellen aan de toekomstige huisvestings- en verzorgingseisen voor Barbarijse eenden, zodat tenminste een gelijk welzijnsniveau als bij de Pekingseend is gegarandeerd.

De Raad adviseert voorts om de knobbelzwaan (*Cygnus olor*) van de lijst van aangewezen soorten te schrappen. De knobbelzwanenhouderij wordt gekenmerkt door onvermijdbare welzijnsproblemen door leewieken, vangen, inladen, vervoer, etc. Verder blijkt in de praktijk dat de beschermde wilde knobbelzwaan geregeld binnendringt bij gehouden dieren. Dit leidt tot dusdanige overlast dat (beschermde) wilde knobbelzwanen worden afgeschoten, waarbij ook gehouden dieren slachtoffer kunnen worden. Naar de mening van de Raad dienen deze problemen, die inherent zijn aan de zwanenhouderij, zwaarder te wegen dan de belangen van de houder.

Vissen

Evenals bij de lagere diersoorten betwijfelt de Raad of alle in het concept-Besluit aangewezen vissoorten wel in Nederland voor produktie worden gehouden. De Raad adviseert om dat nogmaals zorgvuldig na te gaan en om de niet in Nederland voor produktie gehouden soorten van de lijst te schrappen.

De Raad adviseert eveneens om vissoorten die alleen worden gehouden voor de produktie van aasvis te schrappen. Het houden van deze vissoorten brengt naar de mening van de Raad een aantal welzijnsproblemen met zich mee, bijvoorbeeld bij opslag, transport en bij "het houden" door de visser, die afgewogen tegen het doel van het gebruik, namelijk als levend aas, een verbod rechtvaardigen. Dat deze aasvissen, behalve als levend aas, ook als dood aas kunnen worden gebruikt mag volgens de Raad geen rol spelen. In de praktijk zal het gebruik als levend aas namelijk domineren.

Soorten die niet behoren tot zoogdieren, vogels en vissen

Wetenschappelijke kennis omtrent het welzijn van deze lagere diersoorten ontbreekt. Onder deze omstandigheden beveelt de Raad aan om de momenteel in Nederland gehouden soorten, in het kader van het onderhavige Besluit, aan te wijzen als soorten die mogen worden gehouden. De Raad beveelt tevens aan om fundamenteel onderzoek te laten verrichten naar welzijnsproblemen bij lagere diersoorten, waarbij met name de vraag aan de orde dient te komen in hoeverre bij deze dieren van welzijnsproblemen kan worden gesproken.

De Raad adviseert tenslotte om zorgvuldig na te gaan of *Helix pomatia*, de wijngaardslak, een beschermde soort, niet dient te worden vervangen door *Helix aspersa*. Zover bekend wordt in Nederland alleen *Helix aspersa* voor produktie gehouden, maar wordt deze in het spraakgebruik vaak onjuist aangeduid als wijngaardslak.

De Voorzitter

De Secretaris

Prof.Dr. S.G. van den Bergh

Dr. M.H. de Jong